

***Даний матеріал наводиться в демонстративних цілях.
Через це файл не відображає повний обсяг роботи. Для
отримання цілісної інформації по цій чи іншій роботі
звертайтеся до менеджерів сайту kursach.in.ua***

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ

Тема: Психологічний аналіз професійних інтересів старшокласників

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З НИМИ.....	6
1.1 Сутність професійного самовизначення.	6
1.2 Роль школи у формуванні професійних інтересів старшокласників ..	10
1.3 Профорієнтація у сучасній школі	15
Висновок до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ	20
2.1. Організація, методи і методики дослідження	20
2.2. Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження.....	23
2.3. Розробка практичних рекомендації з оптимізації професійних інтересів серед учнів старших класів	27
Висновок до розділу 2	27
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29
ДОДАТКИ.....	32
Додаток А.....	32
Додаток Б.	36

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема професійного самовизначення, професійної орієнтації та інтересів молоді є досить актуальною на сучасному розвитку суспільства. Перед кожним індивідом рано чи пізно виникає дилема, пов'язана з вибором професій: «Що очікує мене в майбутньому?», «Яку професію обрати?», «Куди піти вчитися?», «А може зробити все як кажуть батьки, якимось та воно буде» тощо. Приблизно такого роду питання виникають у всіх молодих людей, що закінчують навчання у загальноосвітніх школах і готуються до майбутнього самостійного життя. Серед великої кількості життєвих рішень, які ще прийдеться вирішити, питання професійного самовизначення є найпершим і одночасно одним з найважливіших. Це перше, дуже важливе і самостійне рішення молоді потрібно приймати, опираючись не на свій власний досвід, який приходить з роками, а скоріше, на уявлення про своє майбутнє і майбутнє суспільства, в якому прийдеться жити. Чим більш ясним і продуманим буде образ майбутнього в свідомості молоді, тим відповідальніше вона вмітиме приймати рішення в майбутньому.

На проблемі професійного самовизначення наголошували ще стародавні мислителі. Застерігаючи молодь від помилок у виборі життєвого шляху, вони проте стверджували, що молоді притаманні риси, завдяки яким вона здатна самостійно вирішувати складні проблеми, що стосуються її майбутнього. Пригадуються слова Аристотеля: «Юність легковажна і надмірно оптимістична, але головне – вона переповнена надією і впевнена в майбутньому, прагне до нього, не задовольняючись минулим і теперішнім»[9, 3-4]. Якщо раніше питання професійного самовизначення були предметом розмірковування окремих мислителів, то тепер воно стало галуззю наукового знання, в якій зайнято велике число дослідників. Не зважаючи на потужні розробки у галузі професійного самовизначення, ця проблема не втрачає своєї гостроти, в ній відкриваються все нові й нові сторони, пов'язані з особливостями розвитку сучасного суспільства і людини в ньому.

Для більшості випускників загальноосвітньої школи ситуація професійного самовизначення є стресогенною. Вони стикаються з труднощами як особистого, так і об'єктивного характеру. Можливо це пов'язане з незнанням світу професій і вимог, які вони висувають до людини; зі швидкими змінами, що відбуваються у світі професій і на ринку праці; з економічним становищем країни взагалі. Це ряд об'єктивних чинників. Проте, як ми знаємо, вирішальне значення на здійснення професійного вибору впливає момент тісно пов'язаний з попередніми етапами професійного самовизначення, і на рішення про вибір професії впливає минулий досвід особистості. В той же час від цього рішення залежить те, як будуть протікати наступні етапи професійного самовизначення. Тому метою написання цієї роботи є розкриття особливостей цього переломного моменту в професійному самовизначенні особистості – вибір професії в ранньому юнацькому віці. Адже професійний вибір – це перша ланка у ланцюзі послідовних життєвих виборів, пов'язаних з роботою, створенням сім'ї, соціальним просуванням, матеріальним достатком і духовним розвитком. З нього починається самостійний життєвий шлях людини. Проблема полягає в тому, що вибір майбутнього шляху постає перед людиною в тому віці, коли вона, можливо, до кінця не усвідомлює всіх подальших наслідків прийнятих в юності рішень.

Об'єкт дослідження: об'єктом дослідження є професійні інтереси старшокласників.

Предмет дослідження: предметом дослідження є особливості професійного самовизначення в старших класах школи, що ґрунтується на їх професійних інтересах.

Мета дослідження: дослідити професійні інтереси старшокласників.

Завдання дослідження:

- 1) визначити сутність професійного самовизначення;
- 2) з'ясувати роль школи у формуванні професійних інтересів старшокласників;
- 3) виявити профорієнтацію у сучасній школі;

- 4) провести емпіричне дослідження за методиками Климова і Баса;
- 5) розробити рекомендації з оптимізації професійних інтересів серед учнів старших класів.

Гіпотеза дослідження: врахування та розвиток професійних інтересів старшокласників може сприятиме більш успішній профорієнтаційній роботі з ними.

Методи дослідження. Для проведення дослідження були підібрані наступні методики: Методика діагностики професійної спрямованості (автор Б. Басс); Методика самооцінки схильностей до різних типів професійної діяльності(М. Волкова, модифікований варіант диференціально-діагностичного опитувальника С. Климова).

Практичне значення. Результати роботи можуть бути використані для проведення проф. орієнтаційної роботи із учнями старших класів у школах.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З НИМИ

1.1 Сутність професійного самовизначення.

В психологічній літературі немає єдиного погляду на те, як формується вибір професії і які фактори впливають на цей процес. По цьому питанню існує кілька точок зору, на захист кожної з яких свідчать важливі аргументи. Така неоднозначність при розкритті сутності професійного самовизначення пояснюється складністю самого процесу і його двохсторонністю. Ряд дослідників притримуються розповсюдженої точки зору на вибір професії як на вибір діяльності. В цьому випадку предметом дослідження виступають, з одного боку, характеристики людини як суб'єкта діяльності, а з іншої – характер, зміст, види діяльності і її об'єкти (Шишкіна, Широков). Професійне самовизначення розуміється тут як процес розвитку суб'єкта праці. Отже, вибір професії зроблений правильно, якщо психофізіологічні дані особистості будуть відповідати вимогам професії, трудової діяльності. Недоліком цього напрямку є недооцінка активності самої особистості [11, с.10- 12].

В контексті розуміння вибору професії як вибору діяльності розповсюджена також точка зору, що основною детермінантою правильного вибору являється професійний інтерес чи професійна спрямованість (Рескіна). Цей підхід виправляє помилку попереднього, оскільки стверджує на вирішальному значення особистісної активності людини при виборі [18, с. 46- 48]. Однак професійний інтерес може мати різноманітне походження і не співвідноситься з діяльністю. Крім того професію не можна звести до певного виду трудової діяльності. Абсолютизація професійного інтересу як основи вибору професії також не повністю правомірна. Ряд авторів притримується погляду на вибір професії як на частковий випадок соціального

самовизначення особистості (Костенко, Михайлов). Тобто вибір професії, з одного боку, вважається соціально заданим, а з іншого – визначається перш за все соціальними характеристиками професії. Не викликає сумнівів положення про вплив суспільства в цілому на процес професійного самовизначення його членів, і з професійною діяльністю пов'язане положення особистості в суспільстві. Найбільш продуктивним являється підхід до вибору професії як до одного з найважливіших подій у цілісному життєвому визначенні людини (Головаха, Кузнєцова). Вибір професії пов'язаний з минулим досвідом людини, і процес професійного самовизначення простягається далеко в майбутнє, беручи участь у формуванні загального Я-образу, визначаючи в кінцевому рахунку всю спрямованість життя. Цей підхід потребує врахування широкого кола факторів, які впливають на вибір професії, крім того, він дозволяє зробити акцент на часовому аспекті – на минулому досвіді особистості і на її уявленнях про майбутнє. В якості факторів вибору професії повинні бути враховані життєві плани особистості також і в інших областях, наприклад в особистому житті [9, с. 4-6].

Погляд на вибір професії як на частину життєвого самовизначення людини не обмежує активність суб'єкта вибору професії і, враховуючи весь спектр факторів професійного самовизначення, стверджує про індивідуальну ієрархію факторів вибору професії, що характерна для кожного індивіда. Всі об'єктивно існуючі фактори впливають тією чи іншою мірою на вибір професії, однак від особливостей суб'єкта вибору насамперед залежить, які фактори стають визначальними. Об'єктивно існуючі фактори являються лише можливостями, варіантами, а те, які з них і в якій комбінації стануть визначальними при професійному самовизначенні, залежить від особливостей конкретної особистості. Велике значення має суб'єктивний образ ситуації вибору, який може суттєво відрізнитися від об'єктивної картини в силу різноманітних причин.

Беручи за основу принцип активності особистості у здійсненні професійного вибору, Пряжніков Н.С. пропонує змістовно-процесуальну

модель професійного самовизначення [11, с. 17-18]. Вона полягає у побудові особистісного професіонального плану за наступними параметрами:

- усвідомлення цінності чесної (суспільно-корисної) праці (ціннісноморальна сторона самовизначення);

- загальне орієнтування в соціально-економічній ситуації в країні і прогнозування перспектив її якісної зміни (врахування конкретної соціально-економічної ситуації і прогнозування престижності обраної професії);

- усвідомлення необхідності професійної підготовки для повноцінного самовизначення і самореалізації;

- загальне орієнтування у світі професійної праці (макроінформаційна основа самовизначення);

- виділення подальшої професійної мети і її узгодження з іншими важливими життєвими цілями;

- виділення проміжних і найближчих професійних цілей як етапів і шляхів до кінцевої мети;

- знання про обрані цілі: професії та їх спеціальності, відповідні професійні навчальні заклади і місця працевлаштування (мікроінформаційна основа самовизначення);

- прогнозування зовнішніх перешкод на шляху до виділених цілей;

- знання шляхів і способів подолання зовнішніх перешкод;

- прогнозування внутрішніх перешкод (недостатках, вадах), які ускладнюють досягнення професійних цілей, а також знання своїх достоїнств, переваг, що сприяють реалізації намічених планів і перспектив (самопізнання як важлива сторона самовизначення);

- знання шляхів і способів подолання внутрішніх перешкод (і оптимального застосування переваг), що сприяють підготовці до самостійного усвідомленого вибору і майбутньої професійної діяльності;

- наявність системи резервних варіантів вибору у випадку невдачі по основному напрямку самовизначення;

- початок практичної реалізації особистої професійної перспективи і постійне вдосконалення (коректування) намічених планів за принципом «зворотного зв'язку».

Як вже було зазначено, ситуація вибору професії характеризується двозначністю: світ професій, що володіютьшироким спектром характеристик, і суб'єкт вибору, особистість з усіма її особливостями. Проаналізуємо спочатку першу сторону процесу самовизначення, тобто характеристики професій. Традиційно загальна схема опису професій зводиться до чотирьох аспектів [25, с. 9]:

соціально-економічний – коротка історія професії, її роль в системі народного господарства, інформація про підготовку кадрів, перспективах просування тощо;

виробничо-технічний – дані про технологічний процес, об'єкт, знаряддя і предмет праці, робоче місце, форми організації праці;

санітарно-гігієнічний – інформація про мікрокліматичні умови, характер освітлення та інші санітарні фактори, режим і ритм праці;

психофізіологічний – вимоги професії до особливостей психічних процесів і властивостей особистості.

Іншою набагато важливішою стороною процесу професійного самовизначення є суб'єкт праці і його особливості. Говорячи про складність такого утворення, як суб'єкт діяльності, А. Н. Леонтьєв вихідними його характеристиками називає свідомість (як відображення об'єктивної дійсності) і діяльність (як перетворення дійсності) [22, с. 74-78]. Вищою інтегруючою здатністю суб'єкта є творчість, а найбільш узагальненими ефектами, а разом з тим і потенціалами – здібності і талант. Окрім об'єктивно існуючої картини наявні ще й суб'єктивні уявлення особистості як про світ професій, так і про себе. Це суттєво ускладнює ситуацію вибору професії і розширює спектр факторів, які його обумовлюють.

До основних факторів вибору професії належать наступні утворення: здібності (як психологічні механізми, необхідні для успіху в певному виді

діяльності), темперамент, характер, інтереси (пізнавальний, професійний, інтерес до професії, схильності). Ці фактори відносяться до суб'єктивних. Наступна група факторів (об'єктивні) включають в себе: рівень підготовки, стан здоров'я, інформованість у світі професій. Виділяють також соціальні фактори: соціальне оточення, домашні умови, освітній рівень батьків, соціально-економічний статус батьків тощо.

Особливе значення, особливо на сучасному етапі розвитку суспільства, надається таким факторам, як мотиви професійної діяльності, життєві цінності індивіда, минулий досвід, уявлення про майбутнє. Крім того, ряд вчених підкреслює значення загальної активності, самооцінки, впевненості в досягненні успіху, рівня сформованості свідомої психічної саморегуляції [16, с. 120-131].

1.2 Роль школи у формуванні професійних інтересів старшокласників

У вирішенні завдань, які стоять нині перед сучасною освітою в складний період її реформування на тлі стрімких трансформаційних суспільно-економічних процесів особливо важливу роль відіграє профілізація старшої школи. Цей процес дає можливість створення найбільш сприятливих умов для врахування всіх інтересів, потреб, індивідуальних інтелектуальних та психологічних особливостей, розвитку певних здібностей, формування поглиблених системних знань, умінь, навичок та підвищення в учнів мотивації щодо певного виду професійної діяльності. Принципи особистісно орієнтованого навчання найбільш ефективно та повно реалізуються в профільній школі, даючи значне розширення потенційних можливостей особистості учня в процесі реалізації особистісних освітніх потреб.

Безпосередньо сама дія прийняття особистістю рішення про вибір професії відбувається поступово шляхом визначення індивідуумом свого ставлення до світу професій загалом та конкретної професії зокрема, аналізу

та рефлексії власних професійних досягнень, з урахуванням особистістю власних особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності та соціально-економічних умов, уточнення та корекції вибору, вирішення інших питань безпосередньо зумовлених особливостями процесу побудови і розвитку кар'єри. Здійснений в процесі дослідження поняттєво-категоріальний аналіз ключових понять дозволив зробити наступні висновки:

- «самовизначення» можна розглядати як складну рефлексивну роботу особистості, що допускає вихід за рамки безпосереднього ставлення до світу і є формою усвідомленої готовності людини до майбутнього; відбувається, з одного боку, в ідеальному просторі цінностей і смислів, з іншого – в актуальному просторі життєвих планів і конкретних ситуацій;

- «готовність до професійного самовизначення» – це психологічне утворення особистості, що зумовлює довільний, усвідомлений вибір суб'єктом професії, яка адекватна індивідуальним особливостям людини, виявляється під час планування, підготовки і здійснення цілеспрямованих і послідовних самозмін особистості в процесі оволодіння нею обраною професією, діалектично поєднуючи залежність від ситуації вибору з узгодженням її безпосередніх впливів.

З'ясовано, активізація внутрішніх психологічних ресурсів дозволяє визначити певні особистісні якості індивіда, а саме: особистісно активно-позитивне ставлення до відповідної професійно-трудової сфери та здатність до самореалізації в ній, що забезпечить у майбутньому досягнення значущої життєвої цілі – побудови професійної траєкторії, реалізацію професійної кар'єри.

З метою професійного самовизначення та всебічного розвитку особистості, відповідно до «Концепції профільного навчання» (2013) та «Концепції Нової української школи» (2016), одним із пріоритетних завдань реформування сфери загальної середньої освіти в Україні є організація профільного навчання старшокласників, створенням умов для розвитку творчої особистості, здатної ефективно працювати та навчатися упродовж

усього життя. Як наслідок, за останнє десятиліття в освітньому просторі системи загальної середньої освіти активно почали функціонувати ліцеї, гімназії, колегіуми, де профільність старшої школи втілюється на практиці.

Профільне навчання ми розглядаємо як вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів та здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчання [3].

На думку Л. Покроєвої профільне навчання – це засіб диференціації та індивідуалізації навчання, який враховує інтереси, нахили та здібності учнів, створює умови для навчання відповідно до їх професійної орієнтації [4]. На переконання Р. Бессонова, профільне навчання слід розглядати як освітній процес в профільних класах ліцеїв та гімназій, що зорієнтований на соціальнопрофесійне самовизначення старшокласників шляхом диференціації навчання на підставі врахування здібностей і інтересів [1].

Впроваджуючи європейські стандарти загальної середньої освіти, Україна пішла шляхом профілізації школи, у зв'язку з чим перед переходом у старші класи середньої школи 10-12 кл. кожен учень має самостійно визначитися зі своєю майбутньою професією і обрати той чи інший профіль навчання згідно зі своїми здібностями та уподобаннями. Оскільки цей вибір передбачає поглиблене вивчення циклу споріднених предметів за відповідним напрямом, як: суспільно-гуманітарний, філологічний, художньо-естетичний, природничоматематичний, технологічний та спортивний.

Базові шкільні предмети є обов'язковими до вивчення незалежно від обраного профілю навчання, а от профільні предмети шкільної програми вивчатимуться на різних рівнях в залежності від обраного профілю: базовому, де зміст винесеного до вивчення шкільного матеріалу зводиться до мінімуму (наприклад, математика у філологів); академічному – предмети не є профільними, але споріднені й тому вивчатимуться у ЗВО (фізика у хімікобіологічному профілі); профільної підготовки – поглиблене вивчення

предметів з орієнтацією на майбутню професію (фізика і математика у фізикоматематичному профілі).

Для глибокого розуміння сутності, місця та ролі профільного навчання у розвитку сучасних загальноосвітніх шкіл, з'ясуємо його цілі та зміст. Складовими цілей профільного навчання є формування в учнів соціальнопедагогічних, організаційно-методичних та універсальних компетенцій необхідних для успішної самореалізації індивіда в суспільстві [2, с. 9].

Серед головних чинників реалізації змісту профільного навчання слід виокремити наступні: наскрізний процес навчання який формує цінності; набуття компетентностей для життя; пріоритет національних та культурних цінностей; оволодіння саморефлексією; загальнокультурна грамотність; свобода прояву творчості; орієнтація на потреби учня (дитиноцентризм) та ін. [5].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що організація профільного навчання в старших класах середньої загальноосвітньої школи надає можливість забезпечити отримання якісного рівня знань з профільних предметів на рівні сучасних вимог, задовольнити потреби учнів у їх професійному самовизначенні, а також підготувати конкурентоспроможного випускника, майбутнього фахівця здатного гідно працювати в сучасних умовах.

Цікавою є думка А.П. Сейтишева, який стверджує, що стійкий професійний інтерес проявляється у вигляді певної діяльності. Ми вважаємо, що основною ознакою стійкості інтересу до майбутнього фаху є цілеспрямована діяльність студента. Тобто поєднується ставлення до обраного фаху та навчально-пізнавальна активність майбутнього педагога. Тому ми ототожнюємо поняття «стійкий професійний інтерес» із «професійною спрямованістю» [4, с. 194].

У своєму дослідженні ми спираємося на думку Л.А. Йовайши, який вказує, що під професійною спрямованістю розуміють цілеспрямоване

поєднання професійних інтересів, схильностей, установок та інших мотивів» [3, с. 86].

Ми вважаємо, що формування стійкого професійного інтересу починається з його розвитку та має ґрунтуватися на цілісній системі впливів, яка має структуру представлену в схемі 1. На нашу думку, розвивати можливо ті професійні якості та схильності, які закладено на біологічному рівні. Актуальною є думка вітчизняного філософа Г.Сковороди, який піднісся до філософського осмислення праці, наголошуючи на внутрішню необхідність людини розвивати природжені здатності та називає таку діяльність "сродна праця". Тому, важливого значення набуває діагностування професійних якостей майбутніх педагогів та їхнє зіставлення з обраною діяльністю. Професійна зацікавленість має відображатися у баченні індивідом себе у майбутній педагогічній діяльності та бажанні професійно розвиватися. Також важливо чітко окреслювати мотиви до професійного становлення. Навчальнопізнавальна діяльність має бути спрямована на отримання професійних знань та навиків, а не виключно диплому про освіту чи стипендії.

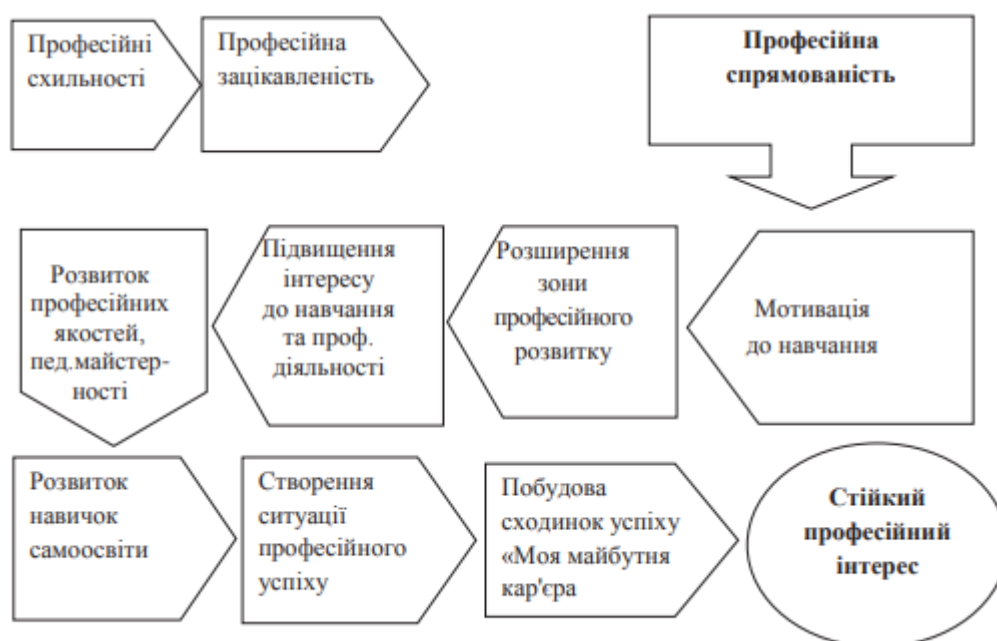

Рис. 1.1 Цілісна система розвитку стійкого професійного інтересу

У тому разі, коли навчання здійснює професійно-спрямована особистість ми можемо стверджувати про формування стійкого професійного інтересу. На цьому етапі необхідно створювати якісну систему мотивації до здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Також важливого значення набуває створення бази знань, шляхом розширення зони професійного розвитку та підвищення інтересу до професійної діяльності. Тут важливо створити єдину стратегію розвитку стійкого професійного інтересу, шляхом залучення до основних видів навчально-пізнавальної діяльності – аудиторної та позааудиторної роботи.

1.3 Профорієнтація у сучасній школі

Відомо, що людина - головна цінність суспільства, а освіта повинна забезпечувати розвиток і саморозвиток дитини, носити людинотворчий характер. Основою освітнього процесу має бути формування особистості школяра[13].

Випускники шкіл на сучасному етапі розвитку суспільства являються основним джерелом поповнення трудових ресурсів, тому профорієнтаційна робота з учнями є такою важливою. Сучасна загальноосвітня школа це той об'єкт, на якому повинні бути зосереджені всі зусилля у профорієнтаційному впливі на молоду особу, це допоможе їй у подальшому входженні в доросле життя.

Сучасний підхід у профорієнтації - особистісно-орієнтований - передбачає своєчасну підтримку та розвиток тих особливостей та характеристик особистості, які будуть передумовою майбутньої успішної професійної діяльності, сприяють пізнанню оточуючого світу, самопізнанню, самореалізації особистості, усвідомленню власної ролі у виборі професії, прийняттю відповідальності за нього [15].

Профорієнтація - це науково-практична система підготовки особистості до самостійного та усвідомленого вибору професії. Основним об'єктом цієї

системи є особистість учня у різні вікові періоди її розвитку - від молодшого до старшого шкільного віку [26].

Керстін-Паулзен Брінк зазначає, що шкільна профорієнтація є основою для побудови щасливого майбутнього та уміння долати життєві проблеми [4].

Проблема професійного самовизначення старшокласників - одна з найактуальніших проблем юнацького віку.

Учні випускного класу основної школи часто відчують серйозні труднощі у виборі профілю навчання у старшій школі. Як правило, вони роблять цей вибір під впливом випадкових факторів (наприклад, за компанію, за порадою дорослих або друзів). При цьому підлітки вважають, що мають достатню кількість інформації про ту чи іншу професію для вибору профілю подальшого навчання [11].

Тож у цьому випадку необхідна допомога психолога, а саме профорієнтаційна робота з ним.

Профорієнтаційну роботу в школі проводять учителі, класні керівники, інші члени педагогічного колективу, фахівці різних галузей виробництва.

Загальноосвітня школа готує старшокласників до вибору професії всім змістом і методами навчально-виховної роботи. У цій підготовці важливо все: система загальноосвітніх знань, політехнічне й трудове навчання, ідейно-політичне, моральне, естетичне й фізичне виховання учнів. Проте вибір професії не може бути лише як побічний результат загальношкільної та позашкільної виховної роботи. Потрібна спеціальна система заходів, спрямованих на підготовку учнів старшого шкільного віку саме до професійного самовизначення. На основі цієї системи і формується в особистості те особливе психологічне утворення, що має назву готовності до свідомого вибору професії.

Психологічні особливості профорієнтаційної роботи використовують у своєму арсеналі такі методи як спостереження, експеримент, методи бесіди, анкетування, вивчення продуктів діяльності.

Виділяють три етапи профконсультаційної роботи:

1. Підготовчий - повинний підвести учнів до усвідомленого вибору професії, цей етап триває протягом усього періоду шкільного навчання.

2. Надання допомоги у виборі професії у відповідність з уміннями, навичками, інтересами і психофізіологічними здібностями учня. Цю роботу проводять фахівці-профконсультанти разом з вчителями школи.

3. Уточнююча профконсультація нерідко виходить за межі школи і здійснюється у середніх професійно-технічних училищах, вузах, на підприємствах і т.п.

На кожному з цих етапів профконсультація має різний характер. На першому етапі підготовка учнів насамперед носить розвиваючий характер. Якщо в учня вже склалися інтереси, що відповідають його здібностям, то завдання профконсультанта полягає в наданні правильного напрямку.

На другому етапі профорієнтація носить рекомендаційний характер і вирішує такі основні завдання: відповідність стану здоров'я вимогам обраної професії, психологічна готовність особистості до оволодіння обраною професією, довідкова інформація учнів про зміст і характер праці, можливості отримання спеціальної освіти, професійної підготовки та працевлаштування. Згідно з цими завданням виділяють три етапи профконсультації: психолого-педагогічну, медичну та довідкову [25].

Третій етап профконсультації пов'язаний з надходженням учня до професійного навчального закладу або безпосередньо на роботу. Його можна назвати ще формуючим, бо основне завдання на цьому етапі - допомогти молодій людині утвердитись у професійному виборі. За допомогою школи учні знайомляться з майбутніми умовами своєї діяльності, готуючись до навчання в навчальному закладі або безпосередньо вступу на роботу [9].

Завдання професійного консультанта виявити в особистості бажання і готовність до майбутньої професії, навчити ставити перед собою мету та досягти її.

Профконсультант повинен знати як психологічний стан людини, яку консультиє, так і її індивідуальні особливості. Визначивши в процесі бесіди

індивідуально-психологічні особливості, емоційний стан та наявні професійні можливості клієнта, профконсультант може розпочинати пошук серед професій і вакантних робочих місць, які б відповідали наявним можливостям і досвіду. Для позитивного результату потрібно зібрати якомога більше інформації про клієнта. Для цього використовують різні форми та методи.

Як форм професійної орієнтації можна виділити наступні: "круглий стіл", індивідуальні та групові бесіди, семінари, опис професій, диспут, складання і рішення профорієнтаційних кросвордів, рольові ігри, творчі етюди, метод конкретних ситуацій, ярмарки вакансій і пр.

Форми реалізації професійної консультації можуть бути колективними, груповими та індивідуальними. Важливу роль у профорієнтації учнів відіграють факультативні курси. Значна їх частина орієнтує старшокласників на конкретну професію і дає їм певний обсяг знань умінь і навичок з цієї професії.

Є. Климов розуміє роботу по профорієнтації та профконсультації не як тимчасову компанію, а як нормальну систематичну боротьбу за соціальний прогрес, як органічну частину навчально-виховної роботи школи, що готує своїх випускників до життя [10].

Отже, результатом коректної профорієнтаційної роботи є професійне самовизначення старшокласників. На сучасному етапі розвитку суспільства саме це має стати не вузько спрямованою професійною спеціалізацією, а готовністю учня до майбутньої професії і кар'єри, здатність самостійно ставити мету, визначати цілі, які визначатимуть етапи її досягнення, оптимально використовуючи усі наявні ресурси. Найважливішою метою соціально-педагогічної допомоги є допомога особистості у правильній побудові життя та реалізації її особистих планів.

Висновок до розділу 1

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що організація профільного навчання в старших класах середньої загальноосвітньої школи надає можливість забезпечити отримання якісного рівня знань з профільних предметів на рівні сучасних вимог, задовольнити потреби учнів у їх професійному самовизначенні, а також підготувати конкурентоспроможного випускника, майбутнього фахівця здатного гідно працювати в сучасних умовах.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ШКОЛИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Організація, методи і методики дослідження

Актуальність дослідження. Вивчення інтересів, здібностей учнів може здійснюватися різними способами — від простого спостереження за їх успіхами в освоєнні навчальних дисциплін до використання різних анкет та опитувальників. Використання методик для вивчення професійних інтересів учнів дозволяє заздалегідь проаналізувати інтереси, близькі до певного виду діяльності.

Мета дослідження: вивчення професійної спрямованості, інтересів, нахилів, переваг учнів на основі аналізу різних за характером видів діяльності.

Експериментальна база дослідження. У дослідженні взяли участь учні старших класів. Всього дослідженням охоплено 62 учні.

Гіпотеза дослідження. Старшокласниці у більшості не готові до виконання материнських функцій, так як сучасною наукою встановлено, що фізична, інтелектуальна і соціальна зрілість, необхідна для народження і виховання дитини, в 14 - 17 років не наступає.

Метод проведення дослідження. Методика діагностики професійної спрямованості Б. Басса [Додаток А] використовується для вивчення і діагностики професійної спрямованості особистості, до складу методики входить анкета, яка була вперше опублікована Б.Бассом у 1967 р. Ця анкета складається з 27 пунктів-суджень, по кожному з яких можливо 3 варіанта відповідей, які співпадають з трьома напрямками особистості.

Напрямок особистості – інтегральна і генералізована якість особистості. Сумарність стійких мотивів орієнтуючих діяльність особистості. Характеризується інтересами, нахилами і ідеалами особистості, які відображають її світогляд. Виражається у гармонійності і непротиворечивості знань. Проявляється у світогляді, духовних потребах і практичних діях.

За допомогою методики виявляються такі напрямки особистості як:

- Спрямованість на себе (Я)
- Спрямованість на спілкування (С)
- Спрямованість на діло (Д)

Мета: визначення спрямованості особистості.

Необхідний матеріал: опитувальник, бланк відповідей, ручка.

Хід роботи.

Орієнтаційну анкету вперше опубліковано Б. Бассом у 1967 р. Анкета складається з 27 пунктів-суджень, для кожного з яких можливі три варіанти відповіді, що відповідають трьом видам спрямованості особистості. Респондент повинен обрати одну відповідь, що найбільше виражає його думку або відповідає реальності, і ще один, який, навпаки, найбільш далекий від його думки або ж найменш відповідає реальності. Відповідь «найбільше» одержує 2 бали, «найменше» -- нуль. Необрана відповідь -- 1 бал.

Досліджуваним була проведена інструкція.

Потрібно бути максимально правдивим, так як серед варіантів відповідей немає «хороших» або «поганих», тому не потрібно намагатися відгадати, яка з відповідей є «правильною» або «кращою».

В дослідженні професійних інтересів старшокласників та особливостей профорієнтаційної роботи також можна використати методику „Диференційно-діагностичний опитувальник" (ДДО)Є.О. Клімова.[Додаток А] вперше опублікована у 1976р.

Методика №3. «Я віддам перевагу» (Диференціально-діагностичний опитувальник Є.О. Клімова)

Мета: вивчення професійної спрямованості, інтересів, нахилів, переваг учнів на основі аналізу різних за характером видів діяльності.

Необхідний матеріал: опитувальник та бланк відповідей.

Хід проведення

Методика є достатньо простою та швидкою у проведенні. Дослідження може проводитися як індивідуально, так і з групою учнів. Досліджуваним

пропонують письмово відповісти на 20 питань, використовуючи бланк відповідей. Номери та буквені позначення у його клітинках відповідають номерам та варіантам відповідей ДДО. Досліджуваному ж пропонується відповісти на 20 пар запитань, обравши з двох найбільш прийнятний для себе варіант. У відповідних клітинах бланку потрібно обвести обраний з двох альтернатив варіант відповіді (“а» або “б”) (або поставити знак «+» чи «-»), що відповідає «так» чи «ні»).

В основу опитувальника покладено ідею про розподіл всіх професій на п'ять типів за ознакою предмета чи об'єкта, з яким взаємодіє людина в процесі праці:

1) „людина- природа": об'єктом праці є живі організми, рослини, тварини й біологічні процеси. Сюди належать усі професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом і лісовим господарством. Це такі професії, як агроном, зоотехнік, ветеринар, садівник, лісник;

2) „людина - техніка": об'єктом праці є технічні системи, машини, апарати й установки, матеріали та енергія. Такими є усі технічні професії: радіомеханік, токар, слюсар, шофер, тракторист, інженер;

3) „людина - людина": об'єктом праці є люди, групи, колективи. Спеціальності - сфера обслуговування, медицина, педагогіка, юриспруденція тощо. Усі професії, пов'язанні з обслуговуванням людей та спілкуванням;

4) „людина - знакова система": об'єктами є умовні знаки, шифри, коди, таблиці. Усі професії, пов'язані з обчисленнями, цифровими й буквенними знаками, зокрема, музичні спеціальності. У цій галузі працюють коректори, програмісти, друкарки, статисти, економісти;

5) „людина - художній образ": об'єктом праці в цих спеціальностях є художні образи, їхня роль, елементи й особливості. До названого типу належать усі творчі спеціальності - ювелір, фотограф, музикант, художник, мистецтвознавець, письменник, артист.

Названі типи не можуть бути суворо обмеженими. До уваги беруть лише найяскравіші ознаки, притаманні кожному з цих типів.

2.2. Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження

В результаті проведеного дослідження був отриманий ряд даних, які піддалися подальшій обробці і детальному аналізу. Участь у дослідженні взяли 62 учня 10-11 класів (віком 15-18 років). З них 29 осіб чоловічої статі і 33 – жіночої. Нагадаємо, що мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні особливостей професійного самовизначення особистості, а саме у діагностиці особистісної спрямованості молоді та схильностей до вибору професії певного типу. Розглянемо результати, отримані за методикою Б. Басса (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Розподілення різних груп респондентів за певними типами
особистісної спрямованості, %

Вид професійної спрямованості особистості	Респонденти		Загальні результати
	Юнаки	Дівчата	
На себе(Я)	31	30	30
На спілкування(С)	38	65	53
На справу, діло(Д)	31	5	17

З приведеної вище таблиці видно, що більша частина учнів характеризується спрямованістю на спілкування (53 %), тобто їхнім прагненням при виконанні певної професійної діяльності є не стільки досягнення певного результату, як бажання підтримувати емоційні стосунки з людьми (співробітниками). Характерною для таких людей є залежність від групи, підвищена потреба у неофіційному спілкуванні. Якщо враховувати стать опитаних, то помітно, що більше це прагнення виявляється у дівчат (65 %). За кількістю осіб наступним іде спрямованість на себе (30 %), що виражається у орієнтації на винагородження і задоволення, агресивності у

процесі досягнення бажаного соціально-економічного статусу, прагнення до влади та підпорядкування інших. По цьому показнику і юнаки, і дівчата характеризуються певною однорідністю (відповідно 31 і 30%). Професійна спрямованість на справу займає останнє місце у списку (тільки 17 %). Хоча якщо брати показники юнаків, то цей вид спрямованості не можна назвати незначущим. Майже третина опитаних респондентів чоловічої статі (31%) схиляється до орієнтації на ділову співпрацю, виконання роботи якнайкраще тощо.

Ще одним цікавим фактом дослідження може бути те, що з віком і з наближенням до завершення шкільної програми зростає орієнтація учнів на спілкування і дещо зменшується частка спрямованих на себе. Наступним етапом нашого дослідження стало виявлення схильностей випускників до вибору професії того чи іншого типу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл опитаних відповідно до професійних переваг, %

Тип професійної діяльності	Респонденти		Загальні результати
	Юнаки	Дівчата	
Людина-людина	44	30	36
Людина-природа	19	10	14
Людина-худ.образ	1	45	25
Людина-знакова система	6	10	8
Людина-техніка	30	5	17

Загальні результати свідчать, що більшість респондентів (36 %) схильні до професій типу «людина-людина», який базується на взаємодії людини з іншими людьми. Для успішного освоєння і здійснення професійної діяльності цього типу необхідно постійно вдосконалювати власні знання, вміння, навички, формувати у себе високий рівень самовитримки. Найменш

привабливими для учнів є професії типу «людина-знакова система», до якої схиляються лише 8 % опитаних. Цікавим фактом при цьому є те, що більшість виборів у цьому випадку належить дівчатам. Проаналізувавши дані дослідження можна помітити певні відмінності у виборі юнаків і дівчат: для перших більш привабливими є тип «людина-людина», тоді як другі в більшості випадків обирають професії типу «людина-художній образ», об'єктом праці в яких є художні образи або їх елементи. Відповідно для успішної трудової діяльності в межах цього типу необхідними є нестандартний розум, розвинене естетичне відчуття, почуття прекрасного тощо.

Значна кількість опитаних юнаків схиляються до типу «людина-техніка» (взаємодія людини з технічними об'єктами) (30 %). Цікавим є факт повної протилежності відповідей, які стосуються професій типу «людина-художній образ»: дівчата – 45 % (максимум відповідей), юнаки – лише 1 %.

За даними по двох методиках можна зробити наступні висновки. Більшість старшокласників характеризуються спрямованістю при виборі професії і при подальшому її виконанні переважно на неофіційне, емоційне спілкування з людьми. Це негативно може відобразитися на якості вироблення певних товарів, однак це безсумнівно надає перевагу людям, занятим у сфері надання різноманітних послуг. Високий показник професійної спрямованості на спілкування за методикою Б. Басса корелює з схильністю учнів обирати професії типу «людина-людина»: лікарі, педагоги, продавці, психологи тощо. Високий відсоток спрямованості юнаків на успішне виконання діяльності відповідає високому показнику по виборі професій, пов'язаних з роботою з різноманітним технічним устаткуванням; в той же час високий відсоток спрямованості на спілкування у дівчат корелює з схильністю до типу «людина-художній образ».

За допомогою цих методик стало можливим продіагностувати рівень усвідомлення схильності до вибору професії того чи іншого типу. Останній характеризується певною відмінністю у певних груп старшокласників. Деякі з

них точно впевнені, що їхнє майбутнє дійсно залежить від певної професії, а інші, вибираючи певний варіант відповіді, просто вказують, що цей тип професій є для них «найменш непривабливим», ніж інші. Дані про характер усвідомлення старшокласниками свого професійного вибору та динаміку цього процесу можна отримати з таблиці 2.3 (%):

Таблиця 2.3

Характер усвідомлення старшокласниками свого професійного вибору

Рівень усвідомлення	Вік і стать опитуваних				Загальні дані
	15-16 р.		17-18 р.		
	юнаки	дівчата	юнаки	дівчата	
Високий	25	67	63	65	56
Невисокий	75	33	37	35	44

Як видно у 15-16 років дівчата переважають юнаків за рівнем усвідомлення професійного вибору. Проте ближче до закінчення навчання в школі ці показники за двома статтями вирівнюються на користь високого рівня усвідомлення. Узагальнюючі дані (високий рівень – 56 %, невисокий – 44%) свідчать про те, що більшість випускників середніх загальноосвітніх шкіл відповідально і цілеспрямовано підходить до професійного самовизначення. Це може пояснюватися як результат самостійної роботи деяких учнів над собою і усвідомленого вибору професії на основі аналізу власної особистості, так і ефективним функціонуванням системи професійної орієнтації і професійної пропаганди.

Однак великий відсоток тих, які роблять свій професійний вибір не у відповідності до своїх можливостей. Вони орієнтуються на думку батьків, друзів, ЗМІ, на престиж певних професій, а зовсім не рахуються з вимогами тих чи інших спеціальностей, погано поінформовані у світі професій. Такі люди потребують спеціальної допомоги, яку вони можуть отримати від розгалуженої сучасної системи профорієнтації.

2.3. Розробка практичних рекомендації з оптимізації професійних інтересів серед учнів старших класів

Висновок до розділу 2

У другому розділі було проведено дослідження за двома методиками: Басса та Климова. Дослідження показали, що дівчата і юнаки характеризуються спрямованістю на спілкування. Однак спостерігається певна різниця у динаміці розвитку цього. У юнаків спочатку переважає спрямованість на себе, а вже при наближенні до моменту здійснення професійного вибору формується спрямованість на спілкування і на діяльність.

Однак також встановлено, що великий відсоток учнів потребує цілеспрямованої сторонньої допомоги з боку системи профорієнтації. Особливо актуальним завданням профорієнтації є надання допомоги дітям так званої групи ризику, адаптація наявних методик до цього особливого контингенту дітей та створення нових.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бессонов, Р. (2017). Інтенсифікація і оптимізація процесу навчання учнів профільних класів. Педагогіка, (1), 28-33.
2. Бех, І. Д. (2015). Вибрані наукові праці. Виховання особистості. (Т. 1, 2). Чернівці: Букрек.
3. Вольянська, С. (2006). Організація профільного навчання в загальноосвітній школі в умовах регіону. (автореф. дис. ... канд. пед. наук). Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Харків, Україна.
4. Віднічук, М., & Мельник, Н. (2010). Освітні округи. Шкільний світ.
5. Григор'єва, О. В. (2012). Готовність педагогічних працівників до інноваційної діяльності в умовах освітнього округу. Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: науково методичний журнал. Чернівці: «Черемош». 10, 16-24.
6. Гуцан, Л. А., Морін, О. Л., Охріменко, З. В., Пархоменко, О. М., Гриценко, Л. І., & Ткачук, І. І. (2016). Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу. (Монографія). (Ред.). О. Л. Морін. Харків: «Друкарня Мадрид».
7. Гуцан, Л. А., Морін, О. Л., Охріменко, З. В., Пархоменко, О. М., Гриценко, Л. І., & Ткачук, І. І. (2016). Професійне самовизначення старшокласників в умовах освітнього округу: посібник. Харків: «Друкарня Мадрид».
8. Загородня, А. (2018). Диференціація змісту навчання у старшій школі як ефективна умова реалізації особистісно-орієнтованої парадигми освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наукових праць (Серія: Педагогіка), (25), 59-65.
9. Покроєва, Л. (2007). Структура, моделі профільного навчання. Організація профільного навчання в старшій школі. Н. Мурашко (упоряд.). Київ: Шк. світ.

10. Самодрин, А. (1998). Організація діяльності профільно-диференційованої школи. Рід. шк., (6), 60-63.
11. Кірішко, Л. М. (2014). Становлення системи науково методичної роботи освітніх округів. Завучу, усе для роботи. 5-6, 18-21.
12. Мельник, Н. А. (2012). Управління освітнім округом: теоретичний аспект. Науковометодичний посібник. Рівне.
13. Осадчий, І. Г. (2012). Освітній округ: теоретико технологічні засади ефективного управління. Народна освіта. 3(18).
14. Проскурін, В. В. (2008). Організаційно педагогічні умови діяльності освітніх округів на регіональному рівні. (Дис. канд. пед. наук). Луганськ. Луганський національний університет ім. Т. Г. Шевченка.
15. Святенко, О. (2010). Порядок створення та основні завдання освітнього округу. Практика управління закладом освіти. 11, 23-25.
16. Стилик, В. Б. (2012). Організація науково методичної роботи з керівниками та педагогічними кадрами на етапі створення освітніх округів. Ос
17. Armstrong, P. I., Rounds, J., & Hubert, L. (2008). Re-conceptualizing the past: Historical data in vocational interest research. (Переосмислення минулого: історичні дані в дослідженнях професійного інтересу). *Journal of Vocational Behavior*, 72, 284-297.
18. Blustein, D. L. (2006). *The psychology of working: A new perspective for career development, counseling, and public policy.* (Психологія роботи: нова перспектива для розвитку кар'єри, консультування і державної політики).
19. Mahwah, NJ: Erl-baum. Brown, D., & Lent, R. W. (Eds.). (2005). *Career development and counseling: Putting theory and research to work.* (Розвиток кар'єри і консультування: використання теорії і досліджень). New York, NY: Wiley.
20. Capuzzi, D., & Stauffer, M. D. (2006). *Career counseling: Foundations, perspectives, and applications.* (Консультування з питань кар'єри: основи, перспективи та додатки). Boston, MA: Pearson.

21. Ginzberg, E. (1988). Toward a theory of occupation choice. (До теорії вибору професії). *The career development quarterly*. New York.
22. Harrington, T. F., & O'Shea, A. J. (2000). *Career Decision-Making System-Revised*. (Система прийняття рішень про кар'єру). Bloomington, MN: Pearson Assessments.
23. Hirschi, A. (2007). Holland's secondary constructs of vocational interests and career choice readiness of secondary students (Вторинні конструкції Голланда за професійними інтересами і готовність до вибору професії учнів середніх шкіл): Measures for related but different constructs. *Journal of Individual Differences*, 28, 205-218.
24. Parsons, F. (2008). *Choosing a vocation*. (Вибір професії). Cambridge.
25. Strauser, D. R., Lustig, D. C., & Ciftci, A. (2008). Psychological wellbeing: Its relation to work personality, vocational identity, and career thoughts. (Психологічне благополуччя: ставлення особистості до роботи, професійної ідентичності та думок про кар'єру). *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 142, 21-35.
26. Swanson, J. L., & Fouad, N. A. (2010). *Career theory and practice: Learning through case studies* (Теорія і практика кар'єри: навчання на основі тематичних досліджень). (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Методика діагностики професійної спрямованості особистості Б.Басса.

Оберіть одну із відповідей, яка найбільше відповідає дійсності, та запишіть її на бланку для відповідей у стовпчику «Найбільш привабливо». Потім оберіть одну із відповідей, яка найменше відповідає дійсності та запишіть її на бланку для відповідей у стовпчику «Найменш привабливо».

Текст опитувальника

1. Найбільше задоволення одержую від:
 - а) схвалення моєї роботи; б) усвідомлення того, що робота виконана добре; в) усвідомлення того, що мене оточують друзі.
2. Якби я грав у футбол (волейбол ...), то прагнув би бути:
 - а) тренером, який розробляє тактику гри; б) відомим гравцем; в) обраним капітаном команди.
3. На мою думку, кращим педагогом є той, хто:
 - а) цікавиться учнями та має до кожного індивідуальний підхід; б) зацікавлює своїм предметом так, що учні з задоволенням вивчають цей предмет;
 - в) створює в колективі таку атмосферу, в якій кожен учень може висловити свою думку.
4. Мені подобається, коли люди:
 - а) радіють за виконану роботу; б) із задоволенням працюють у колективі; в) прагнуть виконати свою роботу краще за інших.
5. Я бажав би, щоб мої друзі:
 - а) були доброзичливими та допомагали людям, коли це необхідно; б) були вірними і відданими мені; в) були розумними та цікавими.
6. Кращими друзями я вважаю:

а) із ким маю добрі стосунки; б) на кого завжди можна покластися; в) хто може багато досягнути в житті.

7. Найбільше мені не подобається:

а) коли в мене щось не виходить; б) коли розладнуються стосунки з товаришами; в) коли мене критикують.

8. На мою думку, дуже погано, коли педагог:

а) приховує свої антипатії до деяких учнів, насміхається та дражнить їх; б) викликає дух суперництва в колективі; в) недостатньо добре знає предмет, який викладає.

9. У дитинстві мені найбільше подобалось:

а) проводити час із друзями; б) відчуття виконаної справи; в) коли мої вчинки схвалювали.

10. Я бажав би бути схожим на тих, хто:

а) досягнув успіху в житті; б) справді закоханий в свою справу; в) відзначається доброзичливістю і товариськістю.

11. Школа насамперед має:

а) навчати вирішувати завдання, які ставить життя; б) розвивати індивідуальні здібності учнів; в) виховувати риси, які допомагають встановлювати стосунки з людьми.

12. Якби я мав більше вільного часу, то використовував би його: а) для спілкування з друзями; б) для відпочинку; в) для самоосвіти та улюблених справ.

13. Найбільших успіхів я досягаю, коли:

а) працюю з іншими людьми; б) маю цікаву роботу; в) отримую винагороду за свої зусилля.

14. Мені подобається, коли:

а) інші люди поважають мене; б) я відчуваю задоволення від добре виконаної роботи; в) я маю час приємно спілкуватися з друзями.

15. Якби про мене написали в газеті, то краще було б, щоб:

а) розповіли про якусь цікаву справу, пов'язану з навчанням, працею або спортом, у якій я брав участь; б) написали про мою діяльність; в) обов'язково розповіли про колектив, у якому я працював.

16. Найкраще я навчаюся, коли викладач:

а) має до мене індивідуальний підхід; б) може зацікавити своїм предметом; в) колективно обговорює проблеми, що вивчаються.

17. Для мене немає нічого гіршого за:

а) образу власної гідності; б) невдачу під час виконання важливої справи; в) втрату друзів.

18. Найбільше я ціную:

а) успіх; б) можливості спільної праці; в) здоровий глузд та інтуїцію.

19. Я не поважаю людей, які:

а) вважають себе гіршими за інших; б) часто сваряться та конфліктують; в) заперечують все нове.

20. Приємно, коли:

а) працюєш над важливою справою; б) маєш багато друзів; в) усім подобаєшся та викликаєш схвалення.

21. На мою думку, керівник повинен бути насамперед:

а) доступним; б) авторитетним; в) вимогливим.

22. У вільний час я з цікавістю прочитав би книжки:

а) про те, як знайти друзів та налагодити добрі стосунки з оточуючими; б) про життя відомих людей; в) про останні досягнення науки та техніки.

23. Якби в мене були здібності до музики, я бажав би бути: а) диригентом; б) композитором; в) солістом.

24. Я хотів би:

а) вигадати цікавий конкурс; б) перемогти в конкурсі; в) організувати конкурс і керувати ним.

25. Для мене важливо знати:

а) що я бажаю зробити; б) як досягнути мети; в) як організувати людей для досягнення мети.

26. Людина повинна прагнути до того, щоб:

а) інші люди схвалювали її вчинки; б) передусім виконувати свою справу; в) її не можна було б критикувати за виконану роботу.

27. Найкраще я відпочиваю у вільний час, коли:

а) спілкуюся з друзями; б) переглядаю цікаві фільми; в) займаюся своєю улюбленою справою.

Бланк для відповідей

№ п\п	Найбільш привабливо	Найменш привабливо
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		

Додаток Б.

**Опитувальник самооцінки схильностей до різних типів
професійної діяльності. ДДО Є.О Климова**

Перед досліджуваним ставиться задача – дати, не задумуючись, відповіді на 20 пар питань ДДО. При цьому відповіді повинні бути дифференційовані. Якщо названа у питанні діяльність скоріш подобається, чим не подобається, потрібно поставити у потрібній клітинці “Листа відповідей ДДО” знак плюс (+). Якщо звичайно подобається – два плюса (+ +), а якщо дуже подобається – три плюса (+ + +). Якщо, скоріш, не подобається, чим подобається, – один мінус (–), якщо звичайно не подобається — два мінуса (– –), а якщо дуже не подобається – три мінуса (– – –).

Інструкція: “Що, якщо після потрібного навчання ви зможете виконувати будь-яку роботу. Але якщо б вам довелось вибирати тільки з двох можливостей, що б ви вибрали?”

Вибір варіанта

I варіант	II варіант
1	2
1-а. Турбуватися за тваринами	1-б. Обслуговувати машини, прибори (слідкувати, регулювати)
2-а. Допомогати хворим людям, лікувати їх	2-б. Складати таблиці, схеми, програми для обчислюваних машин
3-а. Слідкувати за якістю книжкових ілюстрацій, плакатів, художніх листівок, грампластинок	3-б. Слідкувати за станом, розвитком рослин
4-а. Обробляти матеріали (дерево, ткани, метал, пластмасу и т .ін.)	4-б. Доводити товари до споживача (рекомендувати, продавати)

5-а. Обговорювати художні книги (п'єси, концерти)	5-б. Обговорювати науково-популярні книги, статті
6-а. Вирощувати молодняк (тварин якої-небудь породи)	6-б. Тренувати ровесників (чи молодших) у виконанні яких-небудь дій (трудових, учбових, спортивних)
7-а. Копіювати малюнки, зображення (чи налаштовувати музичні інструменти)	7-б. управляти яким-небудь грузовим (підйомним чи транспортним засобом: підйомним краном, трактором, тепловозом та ін.)
8-а. Повідомляти, роз'яснити людям потрібну їм інф-ю (у довідковому бюро, на екскурсії і т.ін.)	8-б. Художньо оформлювати виставки, вітрини (чи брати участь у підготовці п'єс, концертів)
9-а. Ремонтувати речі, вироби.	9-б. Шукати і виправляти помилки текстах, таблицях, малюнках
10-а. Лікувати тварин	10-б. Виконувати обчислення
11-а. Виводити нові сорти рослин	11-б. Конструювати и проектувати нові промислові вироби чи машини, одяг чи будинки
12-а. Розбирати суперечки, конфлікти між людьми, переконувати, роз'яснити, наказувати, хвалити	12-б. Розбиратися у кресленнях, схемах, таблицях (перевіряти, уточнювати і приводити у порядок)
13-а. Спостерігати, вивчати роботу кружків художньої самодіяльності	13-б. Спостерігати і вивчати життя мікробів
14-а. Обговорювати, налагоджувати медичнські прилади, апарати	14-б. Оказувати людям медичнську допомогу при пораненнях, забоях, опіках

15-а.Складати точний опис –звіти про спостереженні явища, випадках, досліджувані об'єкти і ін.	15-б. Художньо описувати, зображувати випадки спостерігаємі чи уявлені
16-а. Робити лабораторні аналізи у лікарні	16-б. Приймати, оглядати хворих, бесідувати з ними, назначати лікування
17-а. Фарбувати і розписувати стіни приміщень, поверхню виробів.	17-б. Здійснювати монтаж будівель чи збір машин, приборів
18-а. Організовувати культпоходи у театри, музеї, екскурсії, туристичні походи і т.ін.	18-б. Грати на сцені, приймати участь у концертах
19-а.Виготовляти за кресленням деталі, вироби (машини, одяг), будувати будівлі	19-б. Займатися кресленням, копіюванням креслень, карт
20-а. Вести боротьбу з хворобами рослин, з шкідниками лісу, саду	20-б. Робити на клавійних машинах (друкарській машинці, телетайпі, набірній машині і ін.)

ЛИСТ ВІДПОВІДЕЙ ДДО

Ф. І. О. _____

Клас _____ Школа _____ Дата _____

Природа	Техніка	Людина	Знакова система	Худ. образ
1а	1б	2а	2б	3а
3б	4а	4б	5а	5б
6а	7б	6б	9б	7а
10а	9а	8а	10б	8б
11а	11б	12а	12б	13а

13б	14а	14б	15а	15б
16а	17б	16б	19б	17а
20а	19а	18а	20б	18б
J +=	J +=	J +=	J +=	J +=
J -=	J -=	J -=	J -=	J -=

Обробка даних опитувальника

У кожному стовпчику окремо підраховуються суми плюсів і суми мінусів. Алгебраїчна сума проставляється у нижній строчці.